LIBRIS | We know books

Nicolae Popa
Cornelia Beatrice Gabriela Dinu

Teoria generală a dreptului

Ediția 7
- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2026

LIBRIS | We know books

Cuprins

Cuvânt-înainte ..... **XI**

Prefață la ediția 7 ..... **XIII**

Listă de abrevieri ..... **XV**

Capitolul I. Teoria generală a dreptului, parte componentă a tabloului științelor juridice **1**

§1. Considerații generale 1
§2. Ce este știința? 3
§3. Sistemul științelor sociale (o propunere de clasificare) 4
§4. Știința dreptului în sistemul științelor sociale 4
§5. Sistemul științei dreptului (al științelor juridice) 6
§6. Științele juridice istorice 7
§7. Științele juridice de ramură 7
§8. Științele ajutătoare (participative) 8
§9. Teoria generală a dreptului. Locul și rolul său în sistemul științei dreptului (al științelor juridice) 8
§10. Privire istorică asupra apariției și dezvoltării teoriei generale a dreptului 10
§11. Funcțiile teoriei dreptului în condițiile globalizării 13

Capitolul II. Metodele cercetării științifice a fenomenului juridic (metodologia juridică) **15**

§1. Considerații generale privind metoda de cercetare 15
§2. Precizări terminologice 16
§3. Noțiunea metodologiei juridice 17
§4. Metodele cercetării științifice juridice 19
4.1. Metoda logică 19
4.2. Metoda comparativă 26
4.3. Metoda istorică 28
4.4. Metoda sociologică 30
4.5. Metodele cantitative, informatica juridică și inteligența artificială în cercetarea și practica dreptului 33

Capitolul III. Conceptul dreptului **40**

§1. Accepțiunile noțiunii de „drept" 40
§2. Originea și apariția dreptului. Dimensiunea istorică a dreptului 42

LIBRIS We know books

§3. Primele legiuiri ... 50
§4. Dimensiunea socială a dreptului ... 51
§5. Factorii de configurare a dreptului ... 53
§6. Esența, conținutul și forma dreptului ... 63
§7. Tipologia dreptului ... 73
§8. Sistemul dreptului ... 89
8.1. Noțiunea sistemului dreptului ... 90
8.2. Criteriile de structurare a sistemului de drept ... 91
8.3. Diviziunea dreptului în drept public și drept privat ... 92
§9. Definiția dreptului ... 96

Capitolul IV. Dreptul și statul ... 101

§1. Noțiunea statului ... 101
§2. Statul și societatea civilă ... 102
§3. Conținutul și scopul statului ... 103
§4. Puterea de stat ... 106
§5. Exercitarea puterii de stat. Separația, echilibrul și cooperarea puterilor ... 107
§6. Instituțiile (organele) statului ... 109
§7. Instituțiile statale judiciare ... 110
7.1. Părțile componente ale autorității judecătorești ... 110
7.2. Jurisdicții internaționale ... 113
§8. Forma statului ... 114

Capitolul V. Principiile dreptului ... 117

§1. Noțiunea principiilor fundamentale (generale) ale dreptului ... 117
§2. Delimitarea principiilor dreptului ... 119
§3. Originea principiilor dreptului ... 121
§4. Importanța teoretică și practică a studierii principiilor dreptului ... 122
§5. Prezentarea analitică a principiilor generale ale dreptului ... 123
5.1. Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului ... 123
5.2. Principiul libertății și al egalității ... 124
5.3. Principiul responsabilității ... 126
5.4. Principiul echității și al justiției ... 127

Capitolul VI. Funcțiile dreptului ... 132

§1. Noțiunea funcțiilor dreptului ... 132
§2. Prezentarea analitică a funcțiilor dreptului ... 134
2.1. Funcția de instituționalizare sau formalizarea juridică a organizării social-politice ... 134
2.2. Funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății ... 134
2.3. Funcția de conducere a societății ... 135
2.4. Funcția normativă ... 136

LIBRIS We know books

Capitolul VII. Dreptul în sistemul normativ social 137

§1. Considerații generale privind acțiunea socială, conduita umană și reglarea normativă a acesteia 137
§2. Sistemul normelor sociale 139
2.1. Corelația normelor juridice cu normele etice 139
2.2. Normele obiceiului 143
2.3. Normele tehnice 144

Capitolul VIII. Norma juridică 146

§1. Noțiunea și trăsăturile normei juridice 146
1.1. Considerații generale 146
1.2. Trăsăturile normei juridice. Norma juridică are un caracter general și impersonal 147
1.3. Norma juridică are un caracter tipic 149
1.4. Norma juridică implică un raport intersubiectiv 150
1.5. Norma juridică este obligatorie 150
1.6. Definiția normei juridice 152
§2. Structura normei juridice 152
2.1. Structura logică a normei juridice 153
2.2. Structura tehnico-legislativă 156
§3. Clasificarea normelor juridice 159
3.1. Criteriul ramurii de drept 159
3.2. Criteriul forței juridice a actului normativ 159
3.3. Criteriul structurii logice 159
3.4. Criteriul sferei de aplicare 160
3.5. Criteriul gradului și al intensității incidenței 160
3.6. Criteriul modului de reglementare a conduitei 161
3.7. Normele organizatorice 162
3.8. Normele punitive și normele stimulative 163
3.9. Normele interpretative 163
§4. Acțiunea normei juridice 163
4.1. Acțiunea în timp a normei juridice 163
4.2. Acțiunea normelor juridice în spațiu și asupra persoanelor 171

Capitolul IX. Izvoarele dreptului 175

§1. Noțiunea de izvor de drept 175
§2. Clasificarea izvoarelor formale ale dreptului 179
2.1. Obiceiul juridic (cutuma) 179
2.2. Doctrina 183
2.3. Practica judiciară și precedentul judiciar 185
2.4. Contractul normativ 190
2.5. Actul normativ 191
§3. Izvoarele dreptului Uniunii Europene 194

LIBRIS We know books

Capitolul X. Tehnica elaborării actelor normative 197

§1. Noțiunea tehnicii juridice 197
§2. Noțiunea tehnicii legislative 202
§3. Principiile (cerințele) legiferării 204
3.1. Principiul (cerința) fundamentării științifice a activității de elaborare a normelor juridice 204
3.2. Principiul (cerința) asigurării unui raport firesc între dinamica și statica dreptului 205
3.3. Principiul (cerința) corelării sistemului actelor normative 206
3.4. Principiul accesibilității și al economiei de mijloace în elaborarea normativă 206
§4. Părțile constitutive ale actului normativ 211
§5. Elementele de structură ale actului normativ 212
§6. Tehnica sistematizării actelor normative 213
6.1. Încorporarea 213
6.2. Codificarea 213

Capitolul XI. Realizarea dreptului 217

§1. Conceptul realizării dreptului 218
§2. Formele realizării dreptului 219
2.1. Realizarea dreptului prin activitatea de executare și respectare a legilor 219
2.2. Realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice de către autoritățile statului (aplicarea dreptului) 221

Capitolul XII. Interpretarea normelor juridice 229

§1. Noțiunea și rațiunea (necesitatea) interpretării normelor juridice 229
§2. Felurile (genurile) interpretării normelor juridice 233
§3. Metodele interpretării normelor juridice 234
3.1. Metoda gramaticală 235
3.2. Metoda sistematică 236
3.3. Metoda istorică 236
3.4. Metoda logică 236
3.5. Analogia 238
§4. Rezultatele (limitele) interpretării normelor juridice 239

Capitolul XIII. Raportul juridic 240

§1. Premisele raportului juridic 240
§2. Definiția raportului juridic 242
§3. Trăsăturile caracteristice ale raportului juridic 243
3.1. Raportul juridic este un raport social 243
3.2. Raportul juridic este un raport de suprastructură 244
3.3. Raportul juridic este un raport volițional 245

LIBRIS We know books

3.4. Raportul juridic este un raport valoric 246
3.5. Raportul juridic este o categorie istorică 247
§4. Subiectele raportului juridic 248
4.1. Conceptul de subiect de drept 248
4.2. Capacitatea juridică – premisă a calității de subiect de drept 250
4.3. Clasificarea subiectelor raporturilor juridice 252
§5. Conținutul raportului juridic 257
§6. Proba dreptului subiectiv 260
§7. Obiectul raportului juridic 261
§8. Faptul juridic 262

Capitolul XIV. Răspunderea juridică 264

§1. Noțiunea răspunderii juridice 264
§2. Condițiile răspunderii juridice 266
2.1. Conduita ilicită 266
2.2. Vinovăția 267
2.3. Legătura cauzală 268
§3. Formele răspunderii juridice 268

Bibliografie 275

LIBRIS | We know books

Capitolul I
Teoria generală a dreptului, parte componentă a tabloului științelor juridice

§1. Considerații generale

Locul și natura Teoriei generale a dreptului în cadrul cunoașterii juridice au fost și continuă să fie discutate în literatura de specialitate. Studierea științifică a dreptului pornește de la o întrebare fundamentală: este dreptul necesar pentru existența oamenilor într-o societate organizată? Cu alte cuvinte, poate exista o societate fără reguli de conviețuire sau în care fiecare persoană își exercită libertatea fără limite și fără să țină seama de libertățile celorlalți? Teoria generală a dreptului oferă repere importante pentru înțelegerea acestor probleme și pentru explicarea rolului dreptului în organizarea societății. Teorii generale există și în cadrul principalelor ramuri ale dreptului, precum dreptul civil, dreptul penal și dreptul administrativ. În dreptul penal, existența unei teorii generale este reflectată chiar de structura Codului penal, care cuprinde o parte generală și o parte specială. Codul civil român, spre deosebire de Codul civil german, nu este împărțit în acest mod.

Totuși, cursurile dedicate teoriei generale din domeniul dreptului civil sau al dreptului administrativ sunt utile pentru formarea studenților, deoarece le oferă o perspectivă mai largă asupra modului în care funcționează instituțiile juridice și contribuie, în același timp, la dezvoltarea teoriei generale a dreptului. Fiind o știință juridică reflexivă, Teoria generală a dreptului nu se limitează la descrierea unor reguli, ci analizează dreptul ca pe un sistem alcătuit din norme, instituții și structuri care trebuie să funcționeze în mod coerent. Științele juridice de ramură, precum dreptul civil, dreptul penal sau dreptul administrativ, contribuie la înțelegerea dreptului în vigoare și a regulilor care stau la baza modelului de comportament oferit cetățenilor.

Studierea Teoriei generale a dreptului reprezintă una dintre primele etape ale pregătirii studentului pentru viitoarea profesie juridică. Ea îl ajută să înțeleagă cerințele și responsabilitățile acestei profesii, indiferent dacă va alege să participe la crearea dreptului sau la aplicarea lui. Încă din anul I, studentul trebuie să înțeleagă că dreptul apare ca răspuns la realități și nevoi sociale concrete. El poate fi creat de popor, prin formarea dreptului cutumiar sau consuetudinar, de judecător, în sistemele bazate pe jurisprudență, sau de stat, prin adoptarea actelor normative. Prin urmare, dreptul nu este separat de societate, ci se formează în legătură cu problemele și necesitățile acesteia. Nu numai norma juridică influențează comportamentul social, ci și realitățile sociale pot contribui la formarea normelor juridice. Georg Jellinek a exprimat această idee prin sintagma „forța normativă a faptelor".

Teoria generală a dreptului nu înlocuiește cursurile de metodologia dreptului sau de sociologia dreptului, dar prezintă metodele utilizate în cercetarea juridică și

LIBRIS We know books

subliniază importanța unei analize riguroase și precise. În acest sens, dreptul poate fi asemănat cu o formă de „matematică" a științelor sociale, deoarece utilizează concepte, reguli și raționamente structurate.

Analiza dimensiunii sociale și istorice a dreptului îl ajută pe student să înțeleagă modul în care normele juridice au apărut și s-au dezvoltat. Noțiuni precum nomogeneza, arhetipul juridic și prototipul social-juridic urmăresc să explice formarea dreptului în legătură cu evoluția societății. Dreptul este, astfel, rezultatul unei evoluții istorice îndelungate, în cadrul căreia s-au format principii, soluții, teorii și școli de gândire. Această perspectivă istorică nu se confundă cu studiul propriu-zis al istoriei dreptului, ci pregătește studentul pentru înțelegerea conceptului de drept. Dreptul nu este doar o noțiune abstractă sau un ansamblu de texte legislative, ci o realitate socială necesară pentru conviețuirea oamenilor și pentru protejarea drepturilor și intereselor acestora. Principala formă prin care dreptul influențează comportamentul uman este crearea și desfășurarea raporturilor juridice. Prin intermediul lor, normele juridice se aplică în situații concrete și intră în viața socială. Norma juridică are un caracter general și impersonal, deoarece se adresează unei categorii de persoane și reglementează în mod abstract anumite situații. În cadrul raportului juridic, însă, norma se aplică unor persoane determinate și unei situații concrete. Raportul juridic presupune existența unor subiecte de drept, a unor drepturi și obligații, precum și a unor acte sau fapte juridice. De exemplu, într-un contract de vânzare, cumpărătorul și vânzătorul sunt subiectele raportului juridic, iar drepturile și obligațiile lor sunt stabilite de lege și de contract.

Atunci când relațiile sociale sunt reglementate de drept, se formează ordinea de drept, care reprezintă o componentă a ordinii sociale generale. Prin reglementarea juridică, un raport social dobândește o formă și efecte juridice, iar persoanele implicate sunt legate între ele prin drepturi și obligații reciproce. Această legătură este desemnată tradițional prin expresia latină *vinculum iuris*, care înseamnă „legătură juridică". De exemplu, într-un contract de împrumut, împrumutatul are obligația de a restitui suma primită, iar creditorul are dreptul de a solicita restituirea acesteia. Legătura juridică se menține până la executarea obligației sau până la încetarea raportului juridic printr-un alt mod prevăzut de lege.

Orice sistem de drept își îndeplinește funcțiile prin intermediul normelor juridice, care stabilesc modele de comportament. Eficiența dreptului depinde de modul în care aceste modele sunt transpuse în relațiile dintre oameni. Între drept și conștiința juridică există o legătură permanentă. Conștiința juridică reprezintă modul în care oamenii înțeleg, apreciază și respectă dreptul. Ea poate fi generală, atunci când aparține societății sau poporului, ori specializată, atunci când aparține celor care participă la elaborarea și aplicarea normelor juridice.

Deși normele sunt esențiale pentru existența ordinii sociale, dreptul nu se reduce la acestea. Conținutul dreptului este mai complex și se află în legătură cu factori politici, sociali, economici, ideologici și psihologici. Din acest punct de vedere, teoria prezentată se delimitează de normativismul lui Hans Kelsen. În cadrul „teoriei dreptului pur", Kelsen a susținut că analiza dreptului trebuie separată de cercetarea factorilor politici, ideologici sau psihologici, pe care îi considera

LIBRIS Werknow books

lipsiți de relevanță pentru definirea dreptului ca sistem de norme. Teoria lui Kelsen a avut o influență importantă asupra gândirii juridice din secolul XX, dar a fost criticată de autori precum Carl Schmitt și, într-o anumită măsură, H.L.A. Hart. Ulterior, odată cu reluarea interesului pentru teoria dreptului natural, influența pozitivismului kelsenian a început să scadă. În acest context, J. Rückert propune revenirea la gândirea lui Savigny, considerând că acesta a pus bazele unei noi orientări în studiul dreptului, întemeiată pe legătura dintre jurisprudență și filosofia dreptului natural.[1]

§2. Ce este știința?

Știința este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în concepte, categorii, principii și noțiuni. John Bernal considera că știința trebuie înțeleasă, mai întâi, ca o instituție, adică o organizație de oameni care îndeplinesc în societate anumite sarcini, apoi, ca o metodă, adică ansamblul de procedee, mijloace prin care se dezvăluie aspecte și legități noi ale lumii înconjurătoare, în care se regăsesc și reziduuri tradiționale. Știința este un factor important pentru dezvoltarea producției și un neîncetat izvor de idei generale și principii filosofice despre lume.[2]

Ca fenomen social aparte și ca formă specifică de activitate umană, știința nu poate fi privită doar ca un sistem de idei, reprezentări, teorii (imagine statică), ci și ca un sistem care se dezvoltă, produce continuu noi cunoștințe, ca valori spirituale (imagine dinamică).

În general, se poate accepta, din numeroasele analize și clasificări făcute de-a lungul timpului sistemului științei, clasificarea trihotomică în: științe ale naturii, științe despre societate și științe despre gândire. Scopul științelor despre societate este acela de a cunoaște legile generale ale existenței și ale dezvoltării societății, de a studia formele de organizare socială și modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social-umane (politice, etice, juridice etc.).

Legile generale ale societății au anumite trăsături care le deosebesc de legile naturii, în primul rând prin aceea că legile dezvoltării sociale se manifestă în însăși activitatea oamenilor, dotați cu conștiință și rațiune.

---

[1] *J. Rückert*, Fälle und Fallen in der neueren Methodik des Zivilrechts seit Savigny (Cazuri și eșecuri în noile metodici de drept civil de după Savigny), Nomos, Baden-Baden, 1977, p. 21.

[2] *J. Bernal*, Știința în istoria societății, Ed. Politică, București, 1964, p. 28. A se vedea și *I. Pârvu*, Introducere în epistemologie, Ed. Polirom, Iași, 1993; *St. Georgescu*, Tratat de teoria cunoașterii științifice, Ed. Academiei, București, 1982.

LIBRIS We know

§3. Sistemul științelor sociale (o propunere de clasificare)

După unii autori, științele sociale alcătuiesc următorul tablou:

a) **Științe de tip nomotetic**, care au ca obiect activitățile umane și își propun să stabilească legile și relațiile funcționale corespunzătoare. În cadrul lor se utilizează observațiile sistematice, experimentale, studiile statistice etc. Aici intră: economia, politologia, psihologia, sociologia, demografia, lingvistica etc.

b) **Științele care-și propun reconstituirea și interpretarea trecutului** – științele istorice.

c) **Științele care delimitează lumea dominată de norme, obligații și atribuții, care studiază aspectele normative ale activității umane** – științele juridice, etica etc.

d) **Cercetarea epistemologică a științei, ca disciplină filosofică socio-umană**. Aceasta abordează activitatea cognitivă ca o activitate esențial umană.[1]

§4. Știința dreptului în sistemul științelor sociale

În tabloul științelor sociale, dreptul ocupă un loc distinct atât prin specificitatea obiectului său de cercetare – realitatea juridică, parte componentă a realității sociale – cât și prin relativa sa autonomie metodologică. Știință despre societate, dreptul este *eo ipso* știință social-umană. Știința dreptului studiază juridicul în toate formele sale de manifestare, dar, în primul rând, ca o dimensiune inalienabilă a existenței umane în condiții social-istorice determinate.

Dimensiunea juridică a societății este o realitate asupra căreia se apleacă – spre a-i cerceta legitățile, regularitățile, geneza și modalitățile de implicare și determinare a comportamentului uman – atât dreptul, cât și alte componente ale sistemului științelor sociale (istoria, sociologia, etica, politologia, psihologia etc.).

Știința dreptului (științele juridice) studiază legile existenței și ale dezvoltării statului și a dreptului, instituțiile politice și juridice, formele lor concret-istorice, corelația cu celelalte componente ale sistemului social, modul în care instituțiile politico-juridice influențează societatea și suportă, la rândul lor, influența socială.[2]

---

[1] A se vedea, pe larg, *A. Botez*, Științele sociale și mutațiile contemporane în epistemologie, Vol. Epistemologia științelor sociale, București, 1979, p. 95.

[2] A se vedea, cât privește caracterul științific al dreptului, *G. del Vecchio*, Lecții de filosofie juridică, traducere de *I.C. Drăgan*, Ed. Europa Nova, București, 1993; *S. Popescu*, Teoria generală a dreptului, Ed. Lumina Lex, București, 2000; *Gh. Mihai*, Fundamentele dreptului, vol. I-II-III, Ed. All Beck, București, 2003-2004; *D.C. Dănișor, I. Dogaru, Gh. Dănișor*, Teoria generală a dreptului, Ed. C.H. Beck, București, 2006; *N. Popa, I. Dogaru, Gh. Dănișor, D.C. Dănișor*, Filosofia dreptului. Marile curente, ed. 3, Ed. C.H. Beck, București, 2010; *Gh. Avornic, E. Aramă, B. Negru, Al. Șorop*, Teoria generală a dreptului, ed. 3, Ed. C.H. Beck, București, 2008; *I. Craiovan*, Tratat de teoria generală a dreptului, Ed. Universul Juridic, București, 2007; *R. Cabrillac*, Introduction générale au droit, Dalloz, 2001; *D. Mainguy*, Introduction générale au droit, Litec, 2002; *J.-L. Aubert*,

LIBRIS Werknow books

Fiind determinat de scopuri care se impun acțiunii, dreptul – ca fenomen normativ – reprezintă o tentativă de disciplinare, de coordonare a relațiilor sociale, în vederea promovării unor valori larg receptate de societate, cum ar fi: proprietatea, siguranța juridică și securitatea libertăților individuale, societatea civilă etc. Știința dreptului formulează principiile generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat – eficient și adaptat permanent la scara omului real, concret – de influențare a comportamentului, în temeiul unor cerințe valorice. Ca știință explicativă, știința dreptului studiază natura juridicului, caracteristicile sale structurale, raporturile cu alte științe, legăturile interne ale sistemului juridic. În felul acesta, dreptul, ca și celelalte științe sociale, reprezintă o generalizare a experienței umane într-un anumit sector de activitate și conține o serie de date verificate și sistematizate, un complex de noțiuni, categorii, concepte și principii, dar și un ansamblu metodologic, în baza căruia fenomenele pot fi studiate, investigate.

Ca știință cu statut și poziție specifice, știința dreptului analizează un anumit domeniu al relațiilor și al structurilor sociale – domeniul participării oamenilor la circuitul juridic, ca purtători de drepturi și obligații juridice, cu toate consecințele ce decurg de aici. Cooperarea oamenilor în acest domeniu vast al realității sociale implică intervenția dreptului în scopul conducerii și al dirijării comportamentelor, impunându-le reguli normative, modele, programându-le, într-un anumit sens, acțiunile și limitându-le, în temeiul unor rațiuni ce țin de coexistența libertăților, dreptul „absolut" de manifestare. Știința dreptului nu se oprește la studiul normei juridice, al jurisprudenței, al contractului etc. și nu se confundă cu o exegeză a textelor normative, ea supune unui amplu proces explicativ contextul social-cultural în care apar și își duc viața normele și instituțiile juridice, colaborând în acest proces cu toate științele sociale – economia, istoria, sociologia, demografia, statistica etc. În această lumină, este greu de acceptat reducerea întregului Drept doar la normă, așa cum procedează Kelsen, și stabilirea ca unic obiect al științei dreptului norma juridică privită ca autointerpretare subiectivă cu sens juridic. „Știința dreptului – scria la 1800 filosoful german Schelling – e o știință pur teoretică. Ea este pentru libertate exact același lucru ca mecanica pentru mișcare, pentru că deduce acel mecanism natural, sub care ființele libere pot fi gândite ca atare în raporturi reciproce – mecanism care, negreșit, nu poate fi constituit decât prin libertate".

În pofida unor precizări foarte puțin optimiste pe care le făcea părintele sociologiei, Auguste Comte, potrivit cărora dreptul – nefiind știință – va trebui să dispară, știința dreptului s-a dezvoltat permanent, în pas cu cercetările științifice cele mai noi. Profetice în acest sens ne apar acum cuvintele scrise în 1860, de către

---

Introduction au droit, Armand Colin, 2000; *M. Charfi*, Introduction à l'étude du droit, Tunis, 1997; *G. Peces-Barba, E. Fernández, R. de Asis*, Curso de Teoria del Derecho, Marcial Pons, 2000; *M. Bădescu*, Teoria generală a dreptului, Ed. Sitech, Craiova, 2018; *Gh. Boboș, C. Buzdugan, V. Rebreanu*, Teoria generală a statului și dreptului, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008; *R. Nițoiu, Al. Șorop*, Teoria generală a dreptului, Ed. C.H. Beck, București, 2008; *S. Popescu*, Teoria generală a dreptului, Ed. Pro Universitaria, București, 2016.

LIBRIS We know books

Titu Maiorescu: „Știința juridică este una de cel mai înalt interes, nu numai pentru unul și altul, ci în general, astfel încât lipsa de interes pentru ea trebuie privită ca expresie a unui caz absolut neștiințific" și mai departe: „(...) pentru omul de spirit, știința dreptului este cea mai plină de spirit și cea mai interesantă" (Epistolar, 1856-1864). Departe de a dispărea, dreptul cunoaște o dezvoltare și o afirmare crescândă în domenii dintre cele mai variate ale societății. Dezvoltarea relațiilor sociale, complexitatea lor, multiplicarea fără precedent a contactelor intra și intersociale, au determinat o dezvoltare corelativă a dreptului și apariția unor ramuri noi de drept – dreptul populației, dreptul nuclear, dreptul spațial, dreptul mediului etc. Are loc o lărgire a sferei de acțiune a dreptului, atestabilă pe multiple planuri, fapt ce amplifică rolul explicativ și normativ al științei juridice, a cărei funcție de cercetare și descifrare a realului se diversifică și se adâncește, adăugându-și și latura de prospecție a realului dat. În interpretarea și în prospecția acestui dat, știința juridică nu pleacă de la contrapunerea poziției sale față de celelalte științe sociale, ridicând un „declinatoriu" de competență în fața celorlalte științe sociale, contestându-le dreptul de a se pronunța asupra unor adevăruri ce privesc fenomenul juridic, ci recunoaște, mai repede, aspecte de competență concurentă. În baza unei abordări inter și pluridisciplinare, cunoașterea fenomenului juridic poate fi serios amplificată prin sesizarea unor aspecte ce scapă în mod fatal în cadrul studiului realizat doar în interiorul științei dreptului.

§5. Sistemul științei dreptului (al științelor juridice)

Complexitatea fenomenului social-juridic determină o structurare a eforturilor de cercetare a acestuia, o împărțire a rolurilor în raport de necesitatea punerii în valoare a laturilor corelate ale acestui fenomen. Dreptul – fenomen complex al societății – este studiat din *perspectiva globală*, ca un sistem închegat, cu regularități caracteristice; din *perspectivă istorică* – fenomen ce-și conservă anumite permanențe de-a lungul dezvoltării sociale, dar care se transformă, totodată, în cadrul acestei dezvoltări; precum și din *perspectivă structurală* – domeniu cu multiple determinații calitative, cu elemente componente aflate, la rândul lor, într-o stare de interferență. Încă la începutul secolului trecut, marele jurist Rudolf Stammler considera că știința dreptului cuprinde două ramuri: una *tehnică*, destinată a studia sensul și cuprinsul legilor în alcătuirea lor sistematică, și o ramură *teoretică*, ramură ce trebuie să constate dacă dreptul este mijlocul just pentru scopuri juste (acordul legilor cu „idealul social").

În evoluția sa milenară, știința dreptului a înregistrat un permanent proces de specializare, proces în care s-au cristalizat valorile ce constituie obiect specific de cercetare. Este suficient să amintim definiția dreptului dată cu două milenii în urmă de către Ulpian: „Știința dreptului este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința de a deosebi ceea ce e drept și ceea ce e nedrept", pentru a ne putea da seama

LIBRIS Wekrow books

de acumulările în planul cunoașterii, realizate într-un migălos și anevoios efort de clarificări desfășurate în timp.

Sistemul științei dreptului (al științelor juridice) este alcătuit din următoarele părți:

- Teoria generală a dreptului;
- Științele juridice de ramură;
- Științele juridice istorice;
- Științele ajutătoare (participative).

Întrucât de stabilirea locului Teoriei dreptului în acest sistem ne vom ocupa separat, vom începe cu câteva precizări în legătură cu celelalte componente ale acestui sistem.

§6. Științele juridice istorice

Științele juridice istorice cercetează istoria dreptului dintr-o anumită țară (de exemplu, istoria dreptului românesc) sau dezvoltarea generală a fenomenului juridic (istoria generală a dreptului). Cercetarea istoriei dreptului prezintă importanță din mai multe puncte de vedere.[1] În primul rând, ea dovedește că structura actuală, studiată nu numai sincronic, ci și diacronic, are antecedente, legături statornicite istoric, în instituții vechi. Urmărirea evoluției acestor instituții subliniază puternic ideea de progres juridic.

În al doilea rând, studiul istoriei dreptului scoate la iveală existența unor legi ale apariției, ale devenirii sau ale dispariției unor forme de drept, în strâns contact cu legile generale ale dezvoltării sociale sau cu bazine de civilizație juridică atestate în timp. Pentru noi, studiul istoriei dreptului românesc are și o altă semnificație – acest studiu vine să ateste continuitatea viețuirii în acest spațiu a poporului român, vechile forme ale dreptului, întâlnite și păstrate în cele trei țări (Țara Românească, Moldova și Transilvania) însemnând un argument al duratei conviețuirii poporului și al utilizării unor instrumente juridice similare.

Tot în categoria științelor istorice despre drept intră și istoria ideilor (a doctrinelor) juridice, a marilor curente și școli de drept.

§7. Științele juridice de ramură

Științele juridice de ramură studiază fenomenele particulare juridice – ramurile dreptului. Spre exemplu: știința dreptului constituțional, a dreptului civil, a dreptului administrativ, a dreptului penal etc. În acest caz, științele de ramură se suprapun sistemului dreptului, criteriul lor de departajare și organizare fiind dat de obiectul reglementării juridice și metoda specifică de reglementare.

Dreptul unui stat este alcătuit din numeroase norme și instituții. Acestea formează sistemul unitar al dreptului statului respectiv. Acest sistem unitar există în

---

[1] A se vedea *V. Hanga*, Istoria dreptului românesc, vol. I, Ed. Academiei, București, 1980, p. 17-18.

LIBRIS We know books

diversitatea ramurilor ce-l compun. Fiecare ramură a sistemului este alcătuită dintr-un grup de norme, organic legate, ce reglementează o categorie de relații sociale, pe baza aceleiași metode și în temeiul unor principii comune. Așa, de exemplu, dreptul civil reglementează relațiile sociale cu conținut patrimonial (raporturi de proprietate, raporturi obligaționale etc.), precum și relații personale nepatrimoniale (proprietatea intelectuală, existența și integritatea morală a persoanei etc.), utilizând o metodă specifică – metoda echivalenței (a egalității) părților. Știința care studiază normele și raporturile de drept civil este știința dreptului civil. Obiectul dreptului penal îl formează relațiile de apărare socială, relații ce se nasc între stat, prin organele sale speciale, și cei care nesocotesc dispozițiile legii penale. Știința care studiază normele și raporturile ce se nasc în cadrul apărării sociale este știința dreptului penal.

Este de observat că sistemul științei dreptului are ca element de bază subsistemul științelor juridice de ramură, dar nu se epuizează prin referire la acesta. Totodată, științele juridice de ramură, care alcătuiesc un sistem, nu se regăsesc aidoma în sistemul planului de învățământ superior juridic. Astfel, în planul de învățământ, dreptul civil este plasat în 2, 3 sau chiar 4 ani de învățământ (teoria generală, teoria drepturilor reale, teoria obligațiilor etc.), fapt ce nu este de natură a impieta asupra caracterului unitar al științei dreptului civil. La fel și în cazul dreptului penal, administrativ etc.

§8. Științele ajutătoare (participative)

În strânsă legătură cu științele juridice se află și un grup de discipline *ajutătoare* sau *participative* cum ar fi: criminalistica, medicina legală, statistica juridică, logica juridică etc. Fără să facă propriu-zis parte din sistemul științei dreptului, aceste discipline sunt, în numeroase cazuri, indispensabile cunoașterii unor fenomene de drept sau bunei aplicări a normelor juridice. În investigația unor realități de drept ele utilizează mijloace științifice specifice altor științe (chimice, fizice, medicale, matematice etc.). Spre exemplu, în cadrul criminalisticii, fotografia judiciară utilizează procedee fizico-chimice, la fel în cazul ridicării și al conservării unor probe; statistica juridică utilizează mijloace matematice etc.

§9. Teoria generală a dreptului. Locul și rolul său în sistemul științei dreptului (al științelor juridice)

Cercetarea fenomenului juridic nu se poate limita nici la studiul evoluției istorice a formelor dreptului, nici la analiza dreptului pozitiv, adică a normelor aflate în vigoare într-o anumită țară și într-o anumită perioadă.[1]

---

[1] *N. Popa*, Teoria dreptului în sistemul științelor juridice, în A.U.B.D., 1991.

LIBRIS Wolters Kluwer books

Orice știință urmărește să depășească situațiile particulare și să ajungă la concepte, categorii și principii generale, care permit înțelegerea organizată a realității. În domeniul juridic, această funcție este îndeplinită de Teoria generală a dreptului.[1] Ea elaborează concepte fundamentale, precum dreptul, norma juridică, izvorul de drept, raportul juridic, răspunderea juridică și tehnica juridică. Aceste concepte sunt construite pe baza informațiilor oferite de științele juridice de ramură, cum sunt dreptul civil, dreptul penal sau dreptul administrativ, precum și de științele juridice istorice. Prin intermediul conceptelor, realitatea juridică este ordonată, delimitată și explicată.

Spre deosebire de științele juridice de ramură, care analizează domenii distincte și relativ determinate ale dreptului, Teoria generală a dreptului urmărește să identifice trăsăturile comune, stabile și esențiale ale fenomenului juridic în ansamblul său. Ea analizează atât probleme generale, cu caracter filosofic, precum necesitatea și posibilitatea existenței dreptului, cât și aspecte științifice concrete, precum cauzele apariției dreptului, evoluția sa istorică și formele în care acesta se manifestă în societate. Importanța Teoriei generale a dreptului este atât teoretică, cât și practică. Ea contribuie la îmbunătățirea cunoașterii dreptului și, implicit, la aplicarea sa corectă în situații concrete. O teorie juridică unitară și cuprinzătoare trebuie să ofere explicații și soluții cât mai apropiate de nevoile reale ale vieții sociale. Conceptele sale nu sunt simple speculații, fără legătură cu realitatea, deoarece se bazează pe experiența și rezultatele cercetărilor realizate de științele juridice de ramură. Deși teoria operează în principal prin deducții, ea nu poate ignora faptele și situațiile concrete.

De asemenea, Teoria generală a dreptului nu se limitează la repetarea informațiilor furnizate de celelalte discipline juridice și nici nu se află într-o poziție de superioritate față de acestea. Ea valorifică rezultatele lor, le compară, le sintetizează și identifică elementele comune. Astfel, conceptul de normă juridică reunește trăsăturile esențiale ale normelor din toate ramurile dreptului, fie că este vorba despre o normă civilă, penală sau administrativă. Același lucru se întâmplă în cazul conceptelor de raport juridic, izvor de drept sau răspundere juridică. Prin această activitate de sinteză, Teoria generală a dreptului oferă științelor juridice de ramură instrumentele necesare pentru a analiza critic principiile, metodele și rezultatele cercetării juridice, precum și modul în care dreptul influențează comportamentul oamenilor și contribuie la orientarea acestuia în direcții utile societății.

În orice știință trebuie făcută distincția între aspectul teoretic, care permite înțelegerea fenomenelor, și aspectul practic sau tehnic, care privește aplicarea cunoștințelor. În cadrul științei juridice, Teoria dreptului este disciplina care stabilește ce reprezintă știința dreptului, o deosebește de practica dreptului și analizează componentele generale ale cunoașterii juridice. Ea nu trebuie confundată nici cu filosofia

---

[1] Cuvântul *teorie* provine din greaca veche. *Theoria* însemna viziune fundamentală, intuiție a lumii în *esența* ei.